

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Mateja LEDNIK

FRANCESCO ROBBA, ZNAMENJE SVETE TROJICE

SEMINARSKA NALOGA

Mentorica: Doc. dr. Nadja ZGONIK

Ljubljana, 2008

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. FRANCESCO ROBBA	2
3. ZNAMENJE SVETE TROJICE.....	3
3.1 Kongresni trg.....	5
3.2 Uršulinska cerkev (Cerkev svete Trojice).....	6
3.3 Šentjakobska cerkev	7
3.3.1 Oltar svetega Ignacija Loyolskega	8
3.3.2 Oltar Marijinega vnebovzetja.....	9
4. NAPISI NA STEBRU	11
SKUPINA MARIJINEGA KRONANJA	14
5. IKONOGRAFIJA SVETE TROJICE.....	16
5.1 Upodobitev Svete Trojice kot skupine dveh antropomorfnih oseb (Bog Oče in Kristus) in goloba (Sveti Duh).....	16
6. ZAKLJUČEK	17

KAZALO SLIK

Slika 1: Znamenje sv. Trojice pred uršulinsko cerkvijo	3
Slika 2: Marijino kronanje, Ljubljana, ž. c. sv. Jakoba,	4
Slika 3: Kongresni trg	5
Slika 4: Uršulinska cerkev, 1718 - 1726	6
Slika 5: Cerkev sv. Jakoba v Ljubljani, ž. c. župnije Ljubljana - Sv. Jakob	7
Slika 6: figuralna skupina Sv. Trojice, Šentjakobska cerkev, Ljubljana	8
Slika 7: oltar Marijinega vnebovzetja, Šentjakobska cerkev, Ljubljana.....	9
Slika 8: skupina Marijinega kronanja, Ljubljana, ž. c. sv. Jakoba, oltar Marijinega vnebovzetja	10
Slika 9: napis na severni strani stebra.....	11
Slika 10: napis na vzhodni strani stebra	11
Slika 11: napis na južni strani stebra	12
Slika 12: napis na zahodni strani stebra.....	13
Slika 13: Francesco Robba in Slavenski mojster: Oltar sv. Trojice, Slavina ž. c. .	14
Slika 14: Francesco Robba in Slavenski mojster: Marijino kronanje, Slavina ž. c., oltar sv. Trojice	14
Slika 15: Francesco Robba in Slavenski mojster: Oltar sv. Trojice, Slavina ž. c. (2 fotografija)	15
Slika 16: Sveta trojica, Bog Oče, Kristus, Sveti Duh.....	16

1. UVOD

Znamenje svete Trojice je Robbovo najzgodnejše delo, ki ga je kasneje večkrat ponovil. Prvič najdemo takšno kompozicijo na Znamenju Sv. Trojice pred Uršulinsko cerkvijo, ter na oltarju Sv. Ignacija Loyolskega v župnijski cerkvi Sv. Jakoba v Ljubljani. Domneva se, da je to kompozicijo kasneje ponovil za oltar Sv. Trojice v Slavinski župnijski cerkvi. Je eno izmed glavnih del baročnega kiparstva v osrednji Sloveniji, pa vendar je izredno slabo ohranjeno.

2. FRANCESCO ROBBA

Francesco Robba, najpomembnejši umetnik baročne Ljubljane in obenem eden najboljših kiparjev 18. stoletja v južnem delu Srednje Evrope, se je rodil 1.5.1698 v Benetkah. V letih 1711-1716 se je šolal pri beneškem kiparju Pietru Barati. Čas njegove petletne vajeniške dobe je v Benetkah tudi eno najplodnejših kiparskih obdobj, ki so ga zaznamovala številna naročila novega plemstva in beneške umetnosti željnih evropskih dvorov, celo samega ruskega carja Petra Velikega. V Ljubljani je prvič dokumentiran 16. februarja 1722, ko se je poročil s Terezijo, hčerko ljubljanskega kamnoseka Luke Misleja. Leta 1727 je Robba po tastovi smrti prevzel že uveljavljeno kamnoseško delavnico in od takrat naprej (1721 – 1751) je dokumentirana njegova kiparska, kamnoseška in tudi arhitekturna dejavnost. V Ljubljani je izdelal in opremil velike oltarje pri jezuitih, avguštincih, uršulinkah in frančiškanih, delal je za ljubljansko in zagrebško stolnico, postavil je osrednja mestna spomenika v Celovcu (sv. Janez Nepomuk) in Ljubljani (mestni vodnjak). Smrt ga je doletela 24. januarja 1757 v Zagrebu, kjer bi moral dokončati oltarje, naročene za zagrebško stolnico.

Z Robbo so se bolj kot s katerim koli drugim umetnikom pri nas uveljavili berninijevski¹ ideali. K prenašanju berninizma sta dodajala svoj delež neposredno okolje, umetniški krog, iz katerega je zrasel Robba, in njegov osebni umetniški izraz. Z rodnimi Benetkami, ki so bile najbližje vplivno baročno središče, je sicer ostal v stalnih stikih, saj je tam kupoval marmor, a dela na Kranjskem in v sosednjih deželah je bilo dovolj, da se tja ni vrnil.

Robba nam je pred prevzemom Mislejeve delavnice znan že kot njegov pomočnik. Med leti 1722 – 1727 je nastala vrsta del, ki jih je prevzel Mislej, kiparski pečat pa je Robbov. K tem delom uvrščamo figuralno skupino za steber sv. Trojice iz leta 1722.

¹ Lorenzo Bernini (1598 – 1680), njegov slog in zamisli so sprejeli in občudovali po velikem delu Evrope

3. ZNAMENJE SVETE TROJICE

Znamenje ima bogato zgodovino. Prvotno je stalo na križišču na Ajdovščini pred nekdanjim diskalceatskim² samostanom, katerega ostanki so izginili po potresu. Kranjski maršal, grof Herbart Turjaški, je v zahvalo, da se je dežela rešila kuge, zanj volil³ 500 zlatnikov. Leta 1693 so menihi izpolnili njegovo željo in postavili leseno znamenje v čast sv. Trojici. Osem let kasneje bi ga bilo treba temeljito popraviti in grofova vdova se je raje odločila za novega, trajnejšega. S kamnosekom Luko Mislejem je sklenila pogodbo za znamenje, sestavljeno iz različnih vrst kamna, in na vogalih okrašeno s štirimi piramidami. Tako slogovna analiza marmornatih kipov na vrhu, kot letnica izdelave 1722, ki je letnica začetka aktivnosti Robbe v Ljubljani, kažeta na to, da je avtor zelo verjetno prav on.

Močno spran kip trenutno hranijo na dvorišču Mestnega muzeja. Razen tega se ni ohranilo nič od prvotnega znamenja. Ko je leta 1834 za spomenik začel skrbeti magistrat, ga je namreč kamnosek Ignacij Toman naredil praktično na novo po svoji zamisli iz rdečkastega lesnobrdskega kamna. Po potresu ga je popravljajl njegov naslednik Feliks Toman, leta 1927 pa ga je Plečnik prestavil na takrat prometno manj izpostavljeno mesto pred uršulinsko cerkev na rob Kongresnega trga.

Slika 1: Znamenje sv. Trojice pred uršulinsko cerkvijo

² menihi reda bosonogih avguštincev

³ v oporoki zapuščati kaj fizični ali pravni osebi, ne da bi jo postavil za dediča

Prav tako kompozicijo najdemo tudi na Marijinem oltarju iz leta 1722 v šentjakobski cerkvi. Ta oltar kaže kar delo treh rok: kamniti nastavek je Mislejev, glavna kipa Joahima in Ane sta Contierjeva, sv. Trojica v atiki pa je Robbova.

Slika 2: Marjino kronanje, Ljubljana, ž. c. sv. Jakoba, oltar Marijinega vnebovzetja

3.1 Kongresni trg

Kongresni trg je eden izmed osrednjih trgov v Ljubljani. Med letoma 1945 in 1990 se je imenoval *Trg osvoboditve*. Sam trg je bil delno odprt prostor (nekdanji jarek) že v času baroka, toda za potrebe kongresa Svete alianse, ki je potekal v Ljubljani, so trg razširili in preuredili na prostoru podrtega kapucinskega samostana. Parkovne površine so uredili po kongresu, sedanjo ureditev s platanami je predlagal Jože Plečnik pred drugo svetovno vojno. Po njegovih načrtih so tlakovali odprt prostor, sedanje parkirišče.

Slika 3: Kongresni trg

Večji del prostora danes zavzema Park Zvezda, ki je dobil ime zaradi simetrične, zvezdaste razporeditve poti, ki tečejo čez celoten park. V parku se nahaja tudi Sidro z ladje Rex, ki je bilo na to mesto postavljeno leta 1954, po priključitvi Primorske k matični domovini. Predhodno je na istem mestu okoli leto dni stal bronast konjeniški spomenik jugoslovanskemu kralju Aleksandru I. Karađorđeviću, ki so ga Italijani odstranili po zasedbi Ljubljane med drugo svetovno vojno. Poleg tega je v parku še replika Emonca, sarkofag in Plečnikov spomenik ženskam, ki so protestirale proti italijanskemu ravnanju z ujetniki med drugo svetovno vojno. V parku stoji še glasbeni paviljon.

Na južnem delu trga je večje javno parkirišče, ki leži med Uršulinsko cerkvijo, parkom Zvezda, Filharmonijo in palačo Univerze v Ljubljani ter nizom hiš roba trga. Pomembnejše stavbe na trgu so Kazina, Slovenska filharmonija, Cerkev sv. Trojice ali Uršulinska cerkev s samostanom, v katerem sta še gimnazija in Šolski muzej in stavba Slovenske matice.

3.2 Uršulinska cerkev (Cerkev svete Trojice)

Uršulinska cerkev Sv. Trojice (uradno Cerkev svete Trojice; tudi Nunska cerkev) je bila zgrajena med leti 1718 in 1726 v padovanskem baročnem slogu. Vzhodna stran cerkve, ki gleda na Kongresni trg, je eno najizvirnejših ljubljanskih pročelij. Glavni, marmornati oltar svete Trojice je leta 1744 izdelal Francesco Robba. Oltar je okrašen s simbolnimi figurami vere, upanja in ljubezni. V cerkvi je najvišji glavni oltar v ljubljanski škofiji (visok 14 m). Avtor oltarja je Francesco Robba. Za Ljubljano (in Slovenijo) nenavadna stebriščna fasada, ki jo oklepa kratek, dekorativen arkadni motiv (po vzoru cerkve sv. Petra v Rimu), je vertikalno zaključena z motivom treh šilasto zaključenih niš in nenavadnim šilastim timpanonom. V kategorijo bolj klasičnih oblik sodi motiv triglifov⁴ in metop⁵ na veličastnem delilnem vencu med nadstropnim delom fasade in timpanonom. Cerkev je del uršulinskega samostana, ki je do izgradnje trgovske hiše Maksimarket in Trga republike obsegal tudi velike vrtove z nasadi dreves.

Slika 4: Uršulinska cerkev, 1718 - 1726

⁴ kamnita plošča dorskega friza, okrašena s tremi navpičnimi žlebič

⁵ kamnita plošča med triglifoma dorskega friza, navadno plastično okrašena

3.3 Šentjakobska cerkev

Cerkev sv. Jakoba v Ljubljani, župnijska cerkev župnije Ljubljana - Sv. Jakob, je bila postavljena v več etapah. Na njenem mestu je bila sprva gotška cerkev avguštinskega samostana iz 15. stoletja. Leta 1598 so posest prevzeli jezuiti in med leti 1613 in 1615 postavili na mestu stare cerkve novo (ohranili so le prezbitერიj in zunanje opornike) in jo poimenovali po Sv. Jakobu. Po potresu leta 1895 je linški arhitekt Raimund Jeblinger spremenil njeno zunanost, postavil je nov visok zvonik in z njim zamenjal dva stara.

Cerkev Sv. Jakoba je prva jezuitska cerkev na Slovenskem. Njeno notranjost so opremili kipar Francesco Robba (glavni oltar), slikar Janez Šubic (stropne poslikave), Luka Mislej (7 kamnitih oltarjev v manjših kapelah), in drugi.

Slika 5: Cerkev sv. Jakoba v Ljubljani, ž. c. župnije Ljubljana - Sv. Jakob

3.3.1 Oltar svetega Ignacija Loyolskega

Slika 6: figuralna skupina Sv. Trojice, Šentjakobska cerkev, Ljubljana

Oltar sv. Ignacija Loyolskega, ki stoji v prvi kapeli desno od glavnega oltarja, je bil postavljen leta 1714. Po svoji arhitekturi je par oltarju Marijinega Vnebovzetja v prvi kapeli na levi strani cerkve. Dokaj umirjeno oltarno arhitekturo iz svetlejšega rožnatega marmorja s parom stebrov na vsaki strani oltarne niše krasita dva celopostavna kipa. Na levi strani vidimo sv. Stanislava Kostko, ki goduje 13. novembra, na desni strani pa sv. Alojzija Gonzago, ki ima god 21. junija. Obe skulpturi je izklesal Angelo Putti iz Padove. Na vrhu oltarja, v atiki, vidimo figuralno skupino sv. Trojice. Oltarno sliko, ki prikazuje sv. Ignacija Loyolskega, je leta 1714

naslikal beneški slikar Nicolo Bambini. Na mizi je slika sv. Alojzija, delo neznanega avtorja.

Na oltarju so torej upodobljeni trije pomembni jezuitski svetniki: sv. Ignacij Lojolski, ustanovitelj jezuitskega reda (Družbe Jezusove), sv. Stanislav Kostka, novinec Družbe Jezusove, in sv. Alojzij Gonzaga, jezuit.

3.3.2 Oltar Marijinega vnebovzetja

Slika 7: oltar Marijinega vnebovzetja, Šentjakobska cerkev, Ljubljana

Oltar Marijinega vnebovzetja, ki stoji v prvi kapeli levo od glavnega oltarja, je po svoji arhitekturi par oltarju sv. Ignacija Lojolskega v prvi kapeli na desni strani cerkve. Dokaj umirjeno oltarno arhitekturo iz svetlejšega rožnatega marmorja s parom stebrov na vsaki strani oltarne niše krasita dva celopostavna kipa Marijinih staršev (godujeta 26. julija). Na levi strani vidimo Joahima, na desni sv. Ano. Kipa je

leta 1720 izklesal beneški kipar Jacopo Contieri. V atiki je skupina Marijinega kronanja⁶, ki velja za delo Francesca Robbe. Oltarno sliko »Marijino vnebovzetje« je leta 1822 naslikal Matej Langus.

⁶ Glej Sliko 2

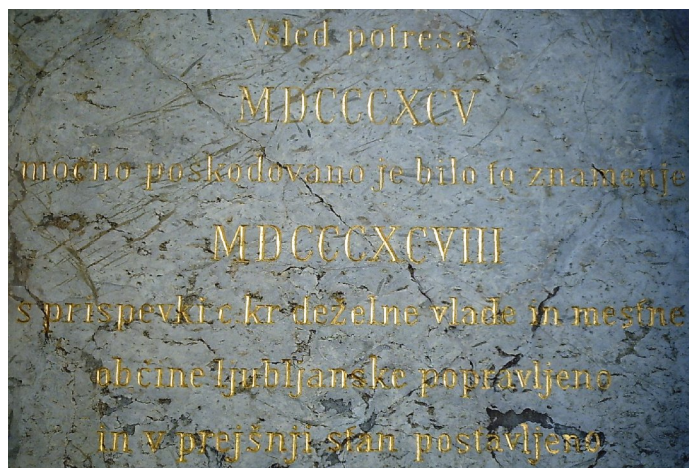
Slika 8: skupina Marijinega kronanja, Ljubljana, ž. c. sv. Jakoba, oltar Marijinega vnebovzetja

4. NAPISI NA STEBRU

Na podstavku stebra so, razen slovenskega na severni strani, kronogramski napisi.

Na severni strani:

*Vsled potresa
MDCCCXCV
poškodovano, je bilo to
znamenje
MDCCCXCVII
s prispevki kr. deželne in
mestne
občine ljubljanske popravljen
in v prejšnji stan postavljen.*

Slika 9: napis na severni strani stebra

Napis na vzhodni strani:

*TRIADIS SANCTAE VIRGINISQUE PIAE IN
HONOREM CIVES CONSTRUXERUNT*

*V čast sv. Trojice in blažene
device so postavili meščani.*

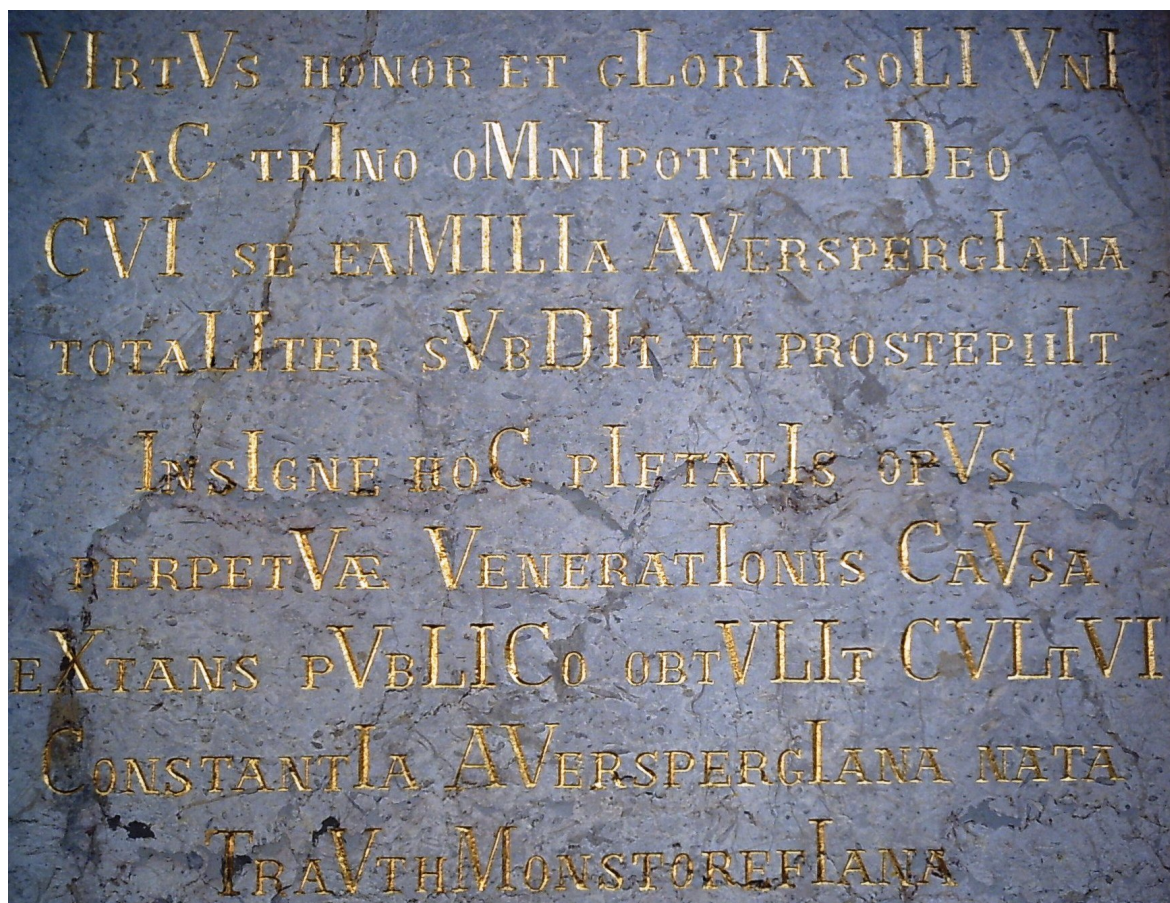

Slika 10: napis na vzhodni strani stebra

Napis da letnico 1843.

Napis na južni strani:

<i>VIRTUS, HONOR ET GLORIA SOLI UNI</i>	<i>Krepost, slava in čast enemu edinemu</i>
<i>AC TRINO OMNIPOTENTI DEO </i>	<i>in troedinemu vsemogočnemu Bogu,</i>
<i>CUI SE FAMILIA AUERSPERGIANA</i>	<i>ki se mu turjaška družina</i>
<i>TOTALITER SUBDIT ET PROSTERNIT </i>	<i>popolnoma preda in podvrže;</i>
<i>INSIGNE HOC PIETATIS OPUS</i>	<i>to znamenito delo vdanosti, ki stoji</i>
<i>PERPETUAE VENERATIONIS CAUSA</i>	<i>zaradi trajnega češčenja,</i>
<i>EXSTANS PUBLICO OBTULIT CULTUI</i>	<i>je izročila javnemu kultu</i>
<i>CONSTANTIA AUERAPERGIANA NATA</i>	<i>Konstancija Turjaška rojena</i>
<i>TRAUTHMONSTOREFIANA –</i>	<i>Trautmansdorf.</i>

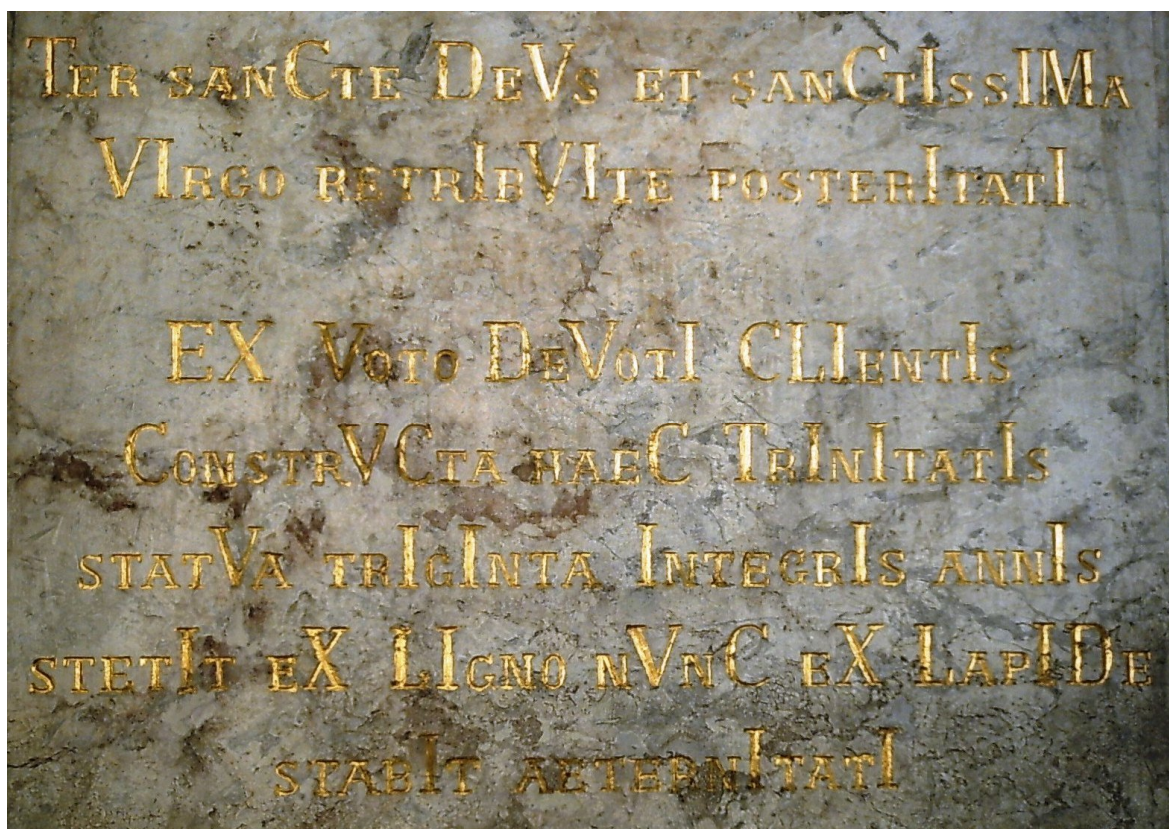
Slika 11: napis na južni strani stebra

V tem tridelnem napisu dajo črke, ki pomenijo rimske številke (U = V), do prve navpične črte letnico 1721, do druge 1722 in do konca spet 1721.

Napis na zahodni strani:

TER SANCTE DEUS ET SANCTISSIMA
 VIRGO, RETRIBUITE POSTERITATI! |
 EX VOTO DEVOTI CLIENTIS
 CONSTRUCTA HAEC TRINITATIS
 STATUT TRIGINTA INTEGRIS ANNIS
 STETIT EX LIGNO NUNC EX LAPIDE
 STABIT AETERNITATI –

*Trikrat sveti Bog in presveta devica,
 povrnita potomstvu! Ta kip Trojice,
 napravljen po zaobljubi vdanega
 varovanca, je stal celih 30 let iz lesa
 in bo stal sedaj iz kamna za večnost.*

Slika 12: napis na zahodni strani stebra

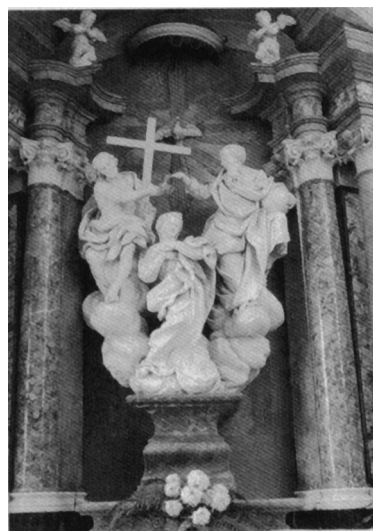
Vsak delni napis da letnico 1722, prvi do všteto *posteritati*, drugi do konca.

5. SKUPINA MARIJINEGA KRONANJA

Skupino sestavljajo figure sv. Trojice, na oblakih sedeča Kristus na levi in Bog oče na desni, golob sv. Duha nad njima in spodaj klečeča Marija. Kipi so pobarvani belo, saj so verjetno narejeni iz mehkejšega kamna. Od tod zadrege pri določanju avtorstva, saj je Robba običajno delal v marmorju, ki praviloma omogoča natančnejšo obdelavo drobnih, za ugotavljanje avtorstva bistvenih podrobnosti. Marijino kronanje je Robba izklesal vsaj dvakrat in to prav na začetku svoje kariere, v letih 1721 – 1722, obakrat v marmorju: enkrat za atiko oltarja Marijinega vnebovzetja v šentjakobski cerkvi in enkrat za steber sv. Trojice na Ajdovščini, ki danes stoji pred uršulinsko cerkvijo, slabo ohranjena skupina pa je del zbirke Mestnega muzeja v Ljubljani, a se trenutno nahaja v Restavratorskem centru, kjer čaka na obnovo. Robba se je takrat držal tako v srednjeevropskem kot v italijanskem prostoru že uveljavljene kompozicijske sheme. Ko se je dve desetletji kasneje (za glavni oltar župnijske cerkve v Slavini) vrnil k problemu, skupine v osnovi ni spreminjal, prenovil je le shemo in modelacijo draperije, ki je v skladu s spremembami njegovega osebnega sloga postala bolj geometrizirana in še posebej pri Marijinem kipu dodatno poudarja diagonalno kompozicijo.

Slika 13: Francesco Robba in Slavenski mojster: Oltar sv. Trojice, Slavina ž. c.

Slika 14: Francesco Robba in Slavenski mojster: Marijino kronanje, Slavina ž. c., oltar sv. Trojice

Slika 15: Francesco Robba in Slavenski mojster: Oltar sv. Trojice, Slavina ž. c. (2 fotografija)

6. IKONOGRAFIJA SVETE TROJICE

Motiv Svete trojice ponazarja likovno udejanjenje temeljne krščanske dogme o troedinosti Boga Očeta, Boga Sina (Kristusa) in Svetega Duha. Sveta trojica se kot samostojni motiv v krščanski umetnosti pojavlja od 4. stoletja naprej.

6.1 *Upodobitev Svete Trojice kot skupine dveh antropomorfnih⁷ oseb (Bog Oče in Kristus) in goloba (Sveti Duh)*

Tovrstna upodobitev Svete Trojice je najpogostejši, lahko bi rekli kar klasični ikonografski tip, ki je v poznem srednjem veku začel izpodrinjati druge in je v umetnosti novega veka skoraj povsem prevladal. Praviloma sta Bog Oče in Kristus obeležena z različnima starostnima obdobjema. Kristus sledi tradicionalnemu tipu – upodobljen je kot moški v zgodnjih srednjih letih, s temno rjavo brado in dolgimi kodri, ki mu padajo na ramena. Bog Oče nastopa v liku sivolasnega očaka, z dolgo brado in poudarjeno veličastno držo, medtem ko je Sveti Duh simbolno navzoč v liku belega goloba.

Slika 16: Sveta trojica, Bog Oče, Kristus, Sveti Duh

⁷ Antropomorfizem: prisojanje človeških lastnosti stvarim, pojavom zunaj človeka

7. ZAKLJUČEK

Znamenje Svete Trojice je del kompleksnejše prostorske ureditve, v katero vključujemo samo Znamenje, Uršulinsko cerkev ter Kongresni trg s parkom Zvezda, Filharmonijo in palačo Univerze v Ljubljani. Znamenje se je iz prvotne lokacije na ljubljanski Ajdovščini večkrat selilo. Original trenutno hrani Mestni Muzej Ljubljanski. Kip, ki se nahaja pred Uršulinsko cerkvijo je kasnejša reprodukcija kamnoseka Ignacija Tomana. Ta ga je naredil praktično na novo po svoji zamisli iz rdečkastega lesnobrdskega kamna. Na lokacijo na južni del Kongresnega trga so Znamenje premestili po Plečnikovi zamisli 1927. Razlog za premestitev je bila manjša obremenitev s prometom, vendar pa je danes zaradi parkirišča in zelo prometne Slovenske ceste smiselnost te postavitve vprašljiva.

LITERATURA

- Janko BOŠTJANČIČ, *Slavenski zbornik*. Matej KLEMENČIČ, *Oltarji Robbove delavnice v Slavini in okolici*, Vrhnika 2005
- Špelca ČOPIČ, Damjan PRELOVŠEK, Sonja ŽITKO, *Ljubljansko kiparstvo na prostem*, Ljubljana 1991
- Tine GERM, *Podoba in pomen v likovni umetnosti. Osnove ikonografije*, Maribor 2006
- Janez HÖFLER s sodelavci, *Francesco Robba in beneško kiparstvo 18. stoletja*, zbornik predavanj mednarodnega simpozija Ljubljana, 16.-18. oktober 1998, Ljubljana 2000
- Vera HORVAT – PINTARIČ, *Francesco Robba*, Zagreb 1961
- Matej KLEMENČIČ, *Francesco Robba in baročno kiparstvo v Ljubljani*, Ljubljana 1998
- Silvester KOPRIVA, *Ljubljana skozi čas. Ob latinskih in slovenskih napisih in zapisih*, Ljubljana 1989
- Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo v osrednji Sloveniji*, Ljubljana 1976
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Glavna_stran
- http://www.ljubljana-tourism.si/si/turizem/znamenitosti/barocna_ljubljana/ursulinska_cerkev/
- <http://zupnije.rkc.si/lj-sv-jakob/jakob/sprehod.html>